

Asia: VN/23566/2021

Lausuntopyyntö mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Taustatiedot

Onko vastaaja:

Muu valtion viranomainen

Mihin hyvinvointialueeseen vastaaja kuuluu (mikäli vastaaja on kunta tai kuntayhtymä tai hyvinvointialue):

-

Vastaajatahon virallinen nimi:

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi ja mahdolliset yhteystiedot:

Marko Leimio, marko.leimio@oikeus.fi

Viranomaisille: mahdollisen lausuntovastauksen käsitelleen toimielimen nimi ja käsittelypäivämäärä:

-

1 Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiset palvelut

1.1 Onko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä palveluita koskevan pykälän (sosiaalihoitolain 2 a §, terveydenhoitolain 8 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2 Sosiaalihuollon palvelut

2.1 Onko yhteisösosiaalityötä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.2 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (sosiaalihuoltolaki 7 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.3 Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän (sosiaalihuoltolaki 24 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi:

Nykyinen voimassa oleva säännös on esitykseen verrattuna huomattavasti laajempi ja se sisältää monia tärkeitä sosiaalihuollon päihdetyön elementtejä (mm. ohjaus ja neuvonta, päihteiden ongelmakäyttäjille ja heidän läheisilleen suunnatut sosiaalihuollon erityispalvelut ja muita päihdeettömyyttä tukevia ja ongelmakäytön vuoksi tarvittavia sosiaalipalveluja, raskaana olevien tarvitsemat sosiaalipalvelut, päihdetyön suunnittelu ja toteutus sosiaalihuollossa osana toimivaa kokonaisuutta muun kunnassa tehtävän päihde- ja mielenterveystyön kanssa). Ehdotuksen mukaan päihdetyön ainoana erityispalveluna tulisi olemaan ”päiväkeskus ja tilapäinen majoitus”. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksella heikennetään huomattavasti järjestämisvelvollisuuden piirissä olevaa sosiaalihuollon päihdetyötä ja -palveluja sekä niiden saatavuutta. Esitys tulisi heikentämään erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien päihdeongelmista kärsivien henkilöiden asemaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mielestä tässä säännöksessä olisi säilytettävä sen nykyinen sisältö ja täydennettävä sitä tarpeellisin osin, jotta päihdepalvelujen tarpeessa olevien asiakkaiden oikeusasema paranisi. Valtuutetun mukaan päiväkeskuksista ja tilapäisestä majoituksesta on perusteltua säätää erillisenä kohtana laintasolla.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota myös siihen, että 24 §:n 2 momentin mukaan palvelusta ei enää annettaisi päätöstä toisin kuin voimassa olevan lain mukaan. Valtuutettu ei kannata esitystä, koska se heikentäisi huomattavasti asiakkaan oikeusturvaa. Asiakas ei enää pystyisi käyttämään hänelle perustuslaissa turvattuja oikeusturvakeinoja, mikä olisi kestävä ratkaisu. Päiväkeskuksissa ja tilapäisessä majoituksessa asioiminen tapahtuu sen sijaan usein nimettömästi, jolloin palvelusta ei tehdä päätöstä. Tästäkin näkökulmasta päiväkeskuksista ja tilapäisestä majoituksesta on syytä säätää erillisenä kysymyksenä.

2.4 Ovatko sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyötä koskevaan pykälään (sosiaalihuoltolain 29 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.5 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykososiaalisen tuen pykälän (sosiaalihuoltolaki 29 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.6 Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi:

Ks. edellä kohdassa 2.3 lausuttua. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan päihdepalveluja koskevat säännökset on säilytettävä nykyisessä esitystä laajemmassa muodossa järjestämisvelvollisuuden piirissä ja päihdepalveluja tarvitsevan asiakkaan oikeutta saada valituskelpoinen päätös asiassaan ei tule heikentää ehdotetulla tavalla.

2.7 Onko mielenterveystyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.8 Ovatko omatyöntekijän pykälään (sosiaalihuoltolaki 42 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.9 Onko sosiaalihuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

2.10 Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Kyllä

Perutelut kyllä vastaukselle:

Ks. edellä kohdassa 2.3 lausuttua. Terveystenhoito ei pysty yksin huolehtimaan asiakkaiden tarvitsemista päihdepalveluista, vaan lain tasolla on todettava selkeästi, että se edellyttää terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välistä yhteistyötä.

3 Terveystenhoollon palvelut

3.1 Onko mielenterveyden edistämistä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 20 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.2 Onko mielenterveyspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 27 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.3 Onko päihde- ja riippuvuuspalveluja koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.4 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi:

Opioidiriippuvaisten hoitoa on nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista saada (tarkempien edellytysten mukaisesti) sosiaalihuollon asumispalveluissa ja muissa sosiaalihuollon laitoksissa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei kannata, että esityksen mukaan vieroitus- ja korvaushoitoa olisi mahdollista saada vain terveydenhuollon toimintayksiköistä. Vieroitus- ja korvaushoitoa tarvitsevien asema heikkenisi huomattavasti, jos hoitoa antavien yksiköiden määrää supistettaisiin ehdotetulla tavalla.

3.5 Onko kiireellistä hoitoa koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 §) ehdotettu lisäys tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.6 Ovatko terveydenhuollon ja sosiaalipäivystyksen yhteistyötä koskevaan pykälään (terveydenhuoltolaki 50 a §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.7 Onko äkillisissä järkyttävissä tilanteissa annettavan psykologisen tuen pykälän (terveydenhuoltolaki 50 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.8 Onko sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymää hoitoa huumausainerikoksissa koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.9 Onko työnhajausta koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 78 c §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.10 Onko terveydenhuoltolakiin ehdotettu sääntely mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta riittävä ja tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

3.11 Puuttuuko terveydenhuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

-

Perustelut kyllä vastaukselle:

-

4 Mielensterveyslaki

4.1 Ovatko ohjausta ja valvontaa koskevaan pykälään (mielensterveyslaki 2 §) ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.2 Onko tahdosta riippumattoman hoidon järjestämistä koskevan pykälän (mielensterveyslaki 3 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

4.3 Onko opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoitoa koskevan pykälän (mielensterveyslaki 6 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

5 Päihdehuoltolaki

5.1 Onko mielestänne perusteltua, että mahdollisuus määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon väkivaltaperusteella poistettaisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

6 Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista

6.1 Ovatko Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 18 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

7 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista

7.1 Ovatko ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 2 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

8 Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä

8.1 Ovatko Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain 1 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

9 Huumausainelaki

9.1 Ovatko huumausainelain 4 §:n 2 momenttiin ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

10 Laki Vankiterveydenhuollon yksiköstä

10.1 Onko Vankiterveydenhuollon yksiköstä annettuun lakiin ehdotettu uusi 16 a § perusteltu?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

11 Siviilipalveluslaki

11.1 Ovatko siviilipalveluslain 93 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

12 Laki henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa

12.1 Ovatko henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 35 §:ään ehdotetut muutokset perusteltuja?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

13 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

13.1 Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14 Vaikutusten arviointia, toimeenpanoa ja aikataulua koskevat kysymykset

14.1 Ovatko arviot esityksen kustannusvaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.2 Ovatko arviot lapsivaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.3 Ovatko arviot muista vaikutuksista mielestänne realistiset?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi:

-

14.4 Kommentit koskien ehdotusta lakimuutosten voimaantuloajasta 1.1.2023 ja muutosten toimeenpanoa?:

-

15 Asetusluonnokset

15.1 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi mielenterveysasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.2 Kommentit koskien ehdotusta valtioneuvoston asetukseksi päihdehuoltoasetuksen eräiden säännösten kumoamisesta?

-

15.3 Kommentit koskien ehdotusta sosiaali- ja terveysministeriön asetukseksi hyväksyttävästä hoidosta huumausainerikoksissa?

-

16 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

16.1 Mahdolliset muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Esityksen tavoitteena on parantaa mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen saatavuutta, laatua ja tarpeen mukaisuutta sekä vahvistaa asiakkaan oikeuksia saada kyseisiä palveluja. Esitysluonnoksessa ehdotetaan kumottavaksi mielenterveyslaista ja päihdehuoltolaista muu kuin tahdosta riippumaton hoitoa koskeva sääntely. Palveluista säädettäisiin jatkossa sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää esityksen päätavoitetta parantaa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asemaa kannatettavana. Mielenterveys- ja päihdepotilaiden palveluista säätäminen osana sosiaali- ja terveydenhuoltolakeja voi vähentää palveluihin hakeutumisen leimautumista ja siten madaltaa kynnystä palveluihin hakeutumiseen. Myös palvelusuhteen jatkuvuus ja palveluiden kytkeminen muihin sosiaalihuolto- tai terveydenhuoltolain mukaisiin palveluihin on yksinkertaisempaa, kun palvelut järjestetään tarvittaessa yhdessä tai samanaikaisesti. Kannatettavaa on myös, että esitys yhdenmukaistaisi sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisia asiakasmaksukäytäntöjä ja vähentäisi palveluiden järjestämisen alueellista vaihtelua. Valtuutettu kuitenkin toteaa, että uudistuksen tavoitteet eivät toteudu, jos nykyisen järjestämismallisuuden piirissä olevat päihdetyön mukaiset säännökset (sosiaalihuoltolain 24 §) jätettäisiin ehdotuksen mukaisesti järjestämismallisuuden ulkopuolelle. Riskinä esityksessä on, että sosiaalisen tuen ja kuntoutuksen merkitys vähenisi tai jopa poistuisi päihde- ja mielenterveyspalveluista, eikä asiakkaalla olisi enää oikeutta saada valituskelpoista päätöstä.

Esityksen perus- ja ihmisoikeuksia koskevassa vaikutusarviointiosiossa kerrotaan esityksen vahvistavan kansalaisten oikeuksia riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Vaikutusarviointi on kuitenkin kirjoitettu melko ylätasolla, eikä osiossa ole peilattu oikeutta sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumiseen eri syrjintäperusteiden osalta. Valtuutettu pitää hyvänä, että esityksessä on oma erillinen kappale esityksen lapsiin kohdistuvista vaikutuksista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu huomauttaa että mielenterveys- ja päihdekuntoutujat ovat usein jo valmiiksi valtaväestöä heikommassa asemassa ja heihin kohdistuu paljon haitallisia ennakkoluuloja sekä syrjintää. Esityksen yhdenvertaisuusvaikutuksia tulisikin arvioida vielä erityisesti sellaisten kuntoutujien / potilaiden kohdalla, johon kohdistuu moniperusteisen syrjinnän uhka esimerkiksi vammaisuuden, alkuperän tai iän perusteella. Näissä tilanteissa syrjinnän kokemukset saattavat kasautua ja kumuloida, jolloin kokemukset ovat usein voimakkaampia.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisilla on toiminnassaan velvoite edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä tukee perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Viranomaisen tai julkista hallintotehtävää hoitavan tahon on edistettävä asiakkaan asemaa ja turvattava oikeuksien toteutuminen. Erityisen tärkeää perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite on mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kohdalla, jotka ovat yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa. Viranomaisen on edistettävä riittävien palveluiden saatavuutta sekä turvattava palveluiden saavutettavuus ja esteettömyys ottaen huomioon asiakkaiden kielelliset tarpeet.

Leimio Marko

Yhdenvertaisuusvaltuutettu - Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto